

*Referències bibliogràfiques*

- BENQUEREL, Xavier (1982): *Memòria d'un exili: Xile 1940-1952*. Barcelona: Edicions 62.
- CORRETGER, Montserrat (2011): *Domènec Guansé, crític i novel·lista: entre l'exili i el retorn*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- CORRETGER, Montserrat (2012): «La lluita per la identitat nacional en l'exili del 39: el cas de Domènec Guansé», dins SUNYER, Magí / CORRETGER, Montserrat (ed.): *Mitologia, simbologia i literatura (1890-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 167-194.
- CORRETGER, Montserrat / FOGUET, Francesc (2017): «Epistolari Domènec Guansé – Josep Tarradellas, dues veus de l'exili republicà (1958-1964)», *Els Marges*, 112, p. 92-119.
- RIERA LLORCA, Vicenç (1971): *Nou obstinats*. Barcelona: Selecta.

JULIÀ-MUNÉ, Joan (2019): *Un segle de lingüística catalana: de la Lletra de convit a la GCC (1901-2002)*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida, 256 p.

El català és una de les llengües europees que s'ajusten més clarament al model que va definir, als anys 60 del segle passat, el lingüista alemany Heinz Kloss com a llengües Ausbau, és a dir, «llengües per elaboració» —a partir de l'articulació d'un seguit de varietats lingüístiques i de l'expansió d'uns determinats models de referència («'Abstand languages' and 'Ausbau languages'», *Anthropological Linguistics* 9 (7), 1967, p. 29-41). Per això, la història de la seva “elaboració”, que és en bona mesura la història de la ciència lingüística que s'ha ocupat de la llengua, l'ha estudiada i l'ha delimitada, constitueix —o hauria de constituir— un pilar fonamental en la formació dels especialistes en el català. D'altra banda, l'elaboració cultural i lingüística de la llengua catalana tal com l'entendem avui s'ha produït sobretot en una època relativament recent, cosa que ens permet resseguir amb un excepcional luxe de detalls el procés amb el qual es conceptualitza, es fixa, es reivindica i es promou la nostra llengua, i amb què es genera la consciència històrica consubstancial i necessària per a la seva existència i continuïtat. Tanmateix, la història de la filologia catalana ha estat generalment arraconada dels plans d'estudis de les nostres titulacions universitàries, i les fites i els topants de la lingüística catalana resten avui massa desconeguts dels professionals de la nostra llengua.

El darrer llibre del malaguanyat Joan Julià (1950-2020), sense dir-ho de manera explícita, respon a la consciència d'aquesta mancança, i a la intuïció que ens cal, als filòlegs actuals, revisar la història de la nostra disciplina —avui, menys valorada socialment que temps enrere—, els autors i les obres que l'han marcada més profundament, per fer-ne un discurs generalista, comprensiu i coherent, que puguem transmetre a les generacions que pugen. *Un segle de lingüística catalana: de la Lletra de convit a la GCC (1901-2002)* és un manual universitari que, com s'explica en el Prefaci del llibre, neix de les múltiples vegades que l'autor ha impartit classes sobre aquestes qüestions, i també de la seva trajectòria formativa personal, com a lingüista, entre els diferents corrents, fidelitats i escoles de la ciència lingüística que s'ha aplicat al català.

Julià era un bon pedagog —la seva formació inicial fou el magisteri; sabia sintetitzar els aspectes essencials i encomanar, com ho fa aquest llibre, l'entusiasme per la disciplina. També era un home tenaç, que mai no va estancar-se en el seu coneixement i que va mirar d'estendre la seva mirada cap a camps diversos i aparentment poc afins, com ara els estudis orientals; la seva inquietud aconseguia fàcilment complicitats i li permetia donar noves perspectives als fets ja coneguts. La inclusió en el llibre de nombroses taules cronològiques i tipològiques, d'una galeria fotogràfica de «la decúria de lingüistes de les terres de parla catalana» —i del «decàleg del lingüista del segle xx»— o, entre els annexos, d'un tractat gramatical medieval islandès, exemplifiquen el didacticisme i l'amplitud d'interessos que acabo d'esmentar.

El volum pròpiament dit s'estructura en onze capítols, el primer dels quals és una introducció de caràcter metodològic i conceptual a l'objecte d'estudi de la lingüística i a la història mateixa de la cièn-

cia lingüística, amb perspectiva universal i amb abundant bibliografia de referència. El darrer capítol —just abans dels utilíssims índexs, sobretot el de noms— és una bibliografia extensa d'obres lingüístiques catalanes, d'estudis i edicions d'algunes d'aquestes obres i d'altres llibres que l'autor considera rellevants per algun motiu que no s'explicita. El capítol penúltim —*Annexos*— conté tres apartats: una cronologia general en què les obres i autors catalans esmentats en els capítols precedents es posen en relació amb fets historicoculturals i amb fites de la lingüística general contemporanis per evidenciar-ne el context; la traducció catalana d'un fragment d'un text que Einar Hauguen va considerar «el primer tractat gramatical» (*First Grammatical Treatise: The Earliest Germanic Phonology*, Londres: Longman, 1950) —un text anònim islandès del segle XII, que estableix un inventari fonemàtic de nou unitats vocàliques— amb un breu comentari explicatiu; i un text primerenc de Pompeu Fabra sobre la / palatal en català, també amb un comentari explicatiu de l'autor. Aquests annexos II i III són dos documents esmentats com a exemples en les reflexions preliminars del capítol I, i es tracta, sens dubte, de materials que Julià havia utilitzat en diverses ocasions amb finalitats docents.

Els capítols centrals del llibre (del 2 al 9) contenen pròpiament el discurs històric que ens proposa l'autor, per bé que sols els capítols del 3 al 7 responen al contingut prefigurats pel títol de l'obra: «L'eclipsió noucentista (1901-1925)»; «L'equilibri intermitent (1926-1939)»; «La lingüística de la postguerra i de l'exili (1939-1967)»; «La modernitat continguda (1968-1977)»; «La lingüística contemporània I: l'autonomia renascuda (1978-2000 [2002])». Hi ha un capítol previ: «Els inicis i els precursors vuitcentistes» (capítol 2), i un capítol, definit com a Epíleg i plantejat com un “esbós”, que depassa el marc cronològic prefixat i ateny «La lingüística contemporània II i els projectes lingüístics del s. XXI» (capítol 9). Aquest epíleg constitueix una aproximació als treballs lingüístics més recents sobre el català; s'hi esmenten obres institucionals de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua, i alguns treballs individuals i col·lectius d'investigació lingüística —sobretot de l'àmbit de la fonologia, que és el d'especialització de l'autor— amb els inconvenients que inevitablement comporta la impossibilitat de ser exhaustiu i la manca de perspectiva històrica, a l'hora de la selecció.

El capítol vuitè, abans d'aquest epíleg, es planteja com a «Recapitulació» dels cinc anteriors, però en realitat ens serveix un parell de reflexions noves i ben rellevants: la primera, precedint un original «Decalèg del lingüista del segle XX», sobre la vinculació entre ciència i passió que ha estat «connatural» als lingüistes catalans del segle passat, tal com ho corroboren els textos adduïts d'Antoni M. Badia i de Joan Solà. La segona, sobre la necessària cadena que s'estableix entre els lingüistes i els filòlegs que, com a part de la seva feina, es refereixen a les aportacions dels lingüistes i dels filòlegs precedents i les estudien; com afirma l'autor, «aquest fet constitueix una font tan inestimable com imprescindible per confeir el relat històric» (p. 155).

El relat històric d'aquest llibre es condensa, com ja hem vist, en sis blocs cronològics, tallats per esdeveniments de profund impacte social o cultural: el llançament de la *Lletra de convit* d'Alcover —inici del primer gran projecte científic sobre la llengua catalana; la dictadura de Primo de Rivera, amb la desarticulació cultural que comportà; el final de la Guerra Civil i la desfeta que condemnava els estudis catalans a ser una activitat de resistència; l'“obertura” del règim franquista de finals dels seixanta, i la revifalla dels estudis catalans a partir del centenari de Fabra i dels congressos internacionals; la “transició democràtica” a l'estat autònom actual, amb la recuperació d'estructures culturals i acadèmiques pròpies. Es tracta d'un discurs històric coherent, que s'ajusta als consensos generals sobre la història recent de la nostra cultura i que permet subratllar diverses coses importants: el lligam inequívoc entre les llengües i la política en el món contemporani, la conveniència del suport institucional —del poder— en tota tasca d'elaboració lingüística, la rellevància del (re)coneixement internacional —extern— de qualsevol realitat lingüística, la necessària homologació científica i acadèmica dels treballs lingüístics.

Pel que fa a l'estructura interna dels capítols, s'hi combina sistemàticament l'exposició de dades i fets amb la selecció de fragments d'obres lingüístiques o de cartes i altres escrits dels autors esmentats, amb la finalitat d'il·lustrar d'una forma més directa i no mediatitzada les característiques, les intencions, el tarannà de cadascun dels treballs. El relat de l'autor no és, per tant, l'únic canal amb què es transmeten al lector les informacions que conté aquest llibre, sinó que es complementa amb una gran abundàn-

cia de materials textuals que delaten una intensa —i, segurament, llarga— labor de selecció dels treballs i fragments citats, i que demostrin un coneixement profund i extens de les fonts de referència. El relat de l'autor, tanmateix, hi és, i ens sorprèn sovint per la vivesa, la claredat a l'hora d'explicar les coses —recorrent, de vegades, a alguns esquematismes il·luminadors—, la llibertat amb què introdueix elements valoratius sempre que ho considera convenient, i fins per la presència ocasional de tocs irònics: «el polèmic Eugeni d'Ors, exsecretari general de l'IEC [...] s'hi expressava botiflerament “de esta guisa”...» (p. 94).

Cal advertir, finalment, que *Un segle de lingüística catalana* és també, en el fons, un llibre autobiogràfic. Els termes *a quo* i *ante quem* en què l'autor vol situar nominalment el relat d'aquest llibre no són irrelevantes: la figura d'Alcover va centrar la seva tesi doctoral i és present en la majoria dels treballs historiogràfics que va publicar; la de Joan Solà —ànima i impulsor de la col·lectiva *Gramàtica del Català Contemporani*— és la d'un amic admirat i la del mentor responsable, entre altres coses, del seu arrelament lleidatà. Però el llibre de Joan Julià és també un homenatge a tota una colla de professors i d'estudiosos que van marcar profundament la seva trajectòria intel·lectual, i que van orientar el seu pensament. En el Prefaci s'esmenta, per exemple, el paper catàrtic que van tenir, essent encara molt jove, el llibre *Llengua i cultura als Països Catalans* (1964) de Badia i Margarit —futur director de la seva tesi doctoral— i la traducció catalana de Chomsky de Gabriel Ferrater (*La lingüística cartesiana*, 1966); l'efecte que li causaren, estudiant a Londres, els treballs i el mestratge de Robert H. Robins; l'afecte que sentí per Francesc de Borja Moll, a qui va poder tractar mentre feia la tesi, el guiatge de Jesús Tuson.

El darrer llibre de Joan Julià Muné és en bona mesura, com he dit, un llibre autobiogràfic perquè es va gestar durant molts anys d'exercici docent, i perquè incorpora en realitat la perspectiva de tota la trajectòria vital del seu autor. Constitueix una espècie d'autobiografia formativa, que ens reporta, a banda de la interessant informació que recull, el testimoni de la passió que ell va sentir per la llengua i pel seu estudi, que va vertebrar en bona mesura la seva existència. «Qui estudiï filologia de manera freda i “desinteressada” (sense afecte), difícilment arribarà gaire lluny», afirma Joan Solà en un text citat, amb tota la intenció, en la pàgina 153 del llibre; una idea que Joan Julià subscriu sens dubte, amb paraules i amb fets, i que s'afanya a relacionar amb una altra sentència reveladora, de Badia i Margarit, citada en el mateix lloc: «La cultura catalana presenta una doble manifestació que en fa un cas molt particular, potser únic i tot. La ciència no hi pot ésser destriada de la passió».

Francesc FELIU  
Universitat de Girona

LARSON, Pär (2018): *A lingua das cantigas. Gramática do galego-português*. Vigo: Galaxia. Traducción e adaptación ao galego por Mariña Arbor Aldea (2019): Pär LARSON, *La lingua delle cantigas. Grammatica del galego-portoghese*. Roma: Carocci.

A aparición do libro de Pär Larson (na súa versión orixinal en italiano) supuxo un acontecemento importante, seguido moi de perto pola publicación (tamén en italiano) de *La lingua dei trobadores: profilo storico-linguistico della poesia galego-portoghese medievale*, de Simone Marcenaro (Roma, Viella, 2019). Por estraño que poida parecer, non existía ata ese momento ningún manual de referencia específico para o estudo da lingua dos trobadores galego-portugueses, aínda que se puidesen entresacar moitos datos de obras imprescindibles como a *Gramática histórica galega* de Manuel Ferreiro (Santiago de Compostela, Lairovento, 1995-1997) ou a *Fonética e fonoloxía históricas da lingua galega* de Ramón Mariño Paz (Vigo, Xerais, 2017).<sup>1</sup> Os obxectivos perseguidos por Larson e Marcenaro son coin-

1. Obviamente, ademais destas obras, hai abundantes contribucións que atenden aspectos concretos da lingua da lírica en forma de artigos, capítulos de libros, ou como complemento a algunhas edicións críticas de trobadores individuais. Pero, para o galego medieval, probablemente os manuais máis socorridos eran o *Alportugiesisches Elementarbuch* de J. Huber (Heidelberg, Carl Winter, 1933, que ten o inconveniente de traballar sobre un corpus de